

Назар Михайлович Ступень,*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри кадастру територій,
Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів, Україна)***АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ**

У статті запропоновано теоретико-методичний підхід до стратегічного аналізу проблем функціонування та розвитку курортно-рекреаційної галузі. На основі проведеного аналізу курортно-рекреаційної галузі вітчизняної економіки виявлено нерівномірність розподілу попиту на курортно-туристичні послуги на національному ринку. Потрібно створити умови для розвитку нормативно-правового забезпечення, сприяння створенню довгострокових програм розвитку та спрощення процесів залучення інвестиції для розширення можливостей галузі. Окрім цього, перспективними напрямками розвитку галузі є удосконалення методологічних і практичних інструментів управління регіональними курортно-рекреаційними системами, розвиток інституційних і правових умов функціонування регіональних курортно-рекреаційних систем, формування стратегій сталого розвитку курортно-рекреаційної галузі.

Ключові слова: розвиток, курортно-рекреаційна сфера, рекреація, економічні відносини, рекреаційні території.

DOI: 10.21272/mmi.2018.1-04

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний період стагнації вітчизняної економіки характеризується значним уповільненням, а в деяких випадках погіршенням ключових показників, що характеризують стан соціально-економічного розвитку країни. Такий стан економіки України переконливо свідчить, що розв'язання проблем соціально-економічного розвитку, в тому числі окремих сегментів рекреаційної сфери, перейшло в розряд стратегічних. При цьому назріла необхідність реорганізації економічних відносин у рекреаційній сфері з метою приведення їх у відповідність із загальними напрямками економічного реформування. За таких умов виникає необхідність у проведенні детального науково обґрунтованого аналізу стратегічно важливих сфер національної економіки як умова підвищення ефективності їх функціонування та розвитку. Особливе значення при цьому має курортно-рекреаційна галузь вітчизняної економіки, що виконує ряд найважливіших, з точки зору забезпечення здоров'я громадян функцій: відпочинку, профілактики, лікування, оздоровлення та реабілітації населення.

Формування ефективної стратегії розвитку курортно-рекреаційної галузі зумовлено в першу чергу сучасним станом суб'єктів господарювання в цьому сегменті ринку. Тому аналіз ефективності функціонування суб'єктів курортно-рекреаційної галузі являється одним з найважливіших теоретико-прикладних аспектів обґрунтування перспективних напрямів розвитку галузі та економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед провідних зарубіжних дослідників, які займалися проблемами формування та розвитку рекреаційних територій, слід назвати Р. Браймера [1], П. Вільямс [19], Д. Гілберта [15], Дж. Котлера [18], К. Купера [15], Д. Ландберга [17], Ф. Флетчера [15], Д. Фостера [16]. Питанням організаційно-економічного забезпечення розвитку курортно-рекреаційної сфери присвячені праці багатьох вітчизняних вчених Б. Буркинського [2], В. В'юна [3], Т. Галушкіної [4], В. Горлачука [5], Л. Грановської [6], І. Дишлогого [11], А. Сохнича [5], С. Харічкова [11], Л. Черчик [12] та інших. У працях цих вчених досить докладно розглянуті питання підвищення аттрактивності рекреаційних територій, еколого-економічної оцінки рекреаційних ресурсів, проблеми розвитку санаторно-курортних установ та курортної галузі загалом.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. По при достатню опрацьованість вказаної проблематики, з нашої точки зору, на сьогодні не знайшли належного відображення питання стратегічного аналізу комплексного розвитку курортно-рекреаційної сфери з урахуванням потреб людини в рекреаційній, оздоровчій та інших видах діяльності, так як кожен дослідник у своїх працях виділяє окремі проблеми.

Метою статті є поглиблення теоретико-методичних засад стратегічного аналізу проблем функціонування та розвитку курортно-рекреаційної галузі.

Викладення основного матеріалу. З урахуванням вітчизняної специфіки функціонування туристично-рекреаційного комплексу актуальною є розробка адаптованої до особливостей національного ринку методики аналізу курортно-рекреаційної галузі. При цьому забезпечення розвитку курортно-рекреаційної галузі на національному рівні має базуватися на результатах комплексного, стратегічного аналізу на основі обґрунтованої методологічної бази. Враховуючи значну диференціацію рекреаційних територій за показниками інфраструктурного забезпечення та використання основних туристичних ресурсів, такі заходи слід реалізовувати з урахуванням особливостей, стану, умов функціонування та перспектив розвитку сфери за регіонами України. Загальну характеристику основних показників стану курортно-рекреаційної галузі за регіонами України за 2016 р. наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Загальна характеристика спеціалізованих курортно-рекреаційних засобів розміщування за регіонами України, 2016 р. (сформовано автором за даними [10])

Регіон	Спеціалізовані засоби розміщування		Середня місткість	Дохід від наданих послуг	
	усього, од	у % до загальної к-ті		усього, тис. грн	у % до загальної к-ті
Україна	1722	100,0	244	3392306,2	100,0
Вінницька	20	1,2	222	247328,4	7,3
Волинська	76	4,4	79	39013,8	1,2
Дніпропетровська	116	6,7	219	116596,6	3,4
Донецька	80	4,6	311	102755,1	3,0
Житомирська	13	0,8	187	42410,9	1,3
Закарпатська	45	2,6	187	338586,7	10,0
Запорізька	262	15,2	250	357186,7	10,5
Івано-Франківська	30	1,7	163	43543,4	1,3
Київська	62	3,6	205	75488,0	2,2
Кіровоградська	22	1,3	122	14800,1	0,4
Луганська	6	0,3	78	13447,3	0,4
Львівська	56	3,3	231	570707,1	16,8
Миколаївська	187	10,9	275	145138,7	4,3
Одеська	351	20,4	262	495444,1	14,6
Полтавська	33	1,9	220	230852,8	6,8
Рівненська	13	0,8	170	37192,4	1,1
Сумська	20	1,2	96	17964,9	0,5
Тернопільська	11	0,6	312	18045,2	0,5
Харківська	64	3,7	181	81800,3	2,4
Херсонська	148	8,6	238	269029,1	7,9
Хмельницька	17	1,0	110	18825,3	0,6
Черкаська	44	2,6	153	22584,5	0,7
Чернівецька	7	0,4	133	4371,2	0,1
Чернігівська	18	1,0	107	4587,6	0,1
м. Київ	21	1,2	259	84606,0	2,5

Необхідно відзначити, що в теорії і практиці управління розвитком курортно-рекреаційної

діяльності розроблено багато підходів до аналізу особливостей функціонування курортно-туристичної сфери [8; 18]. Усю сукупність підходів до вивчення ринку курортно-рекреаційної галузі можна класифікувати за двома групами методів: методи кількісного аналізу курортно-туристичних послуг, зокрема економіко-математичні методи (кореляційний, регресійний, дисперсійний, факторний аналіз) статистичні та інші методи; методи якісного аналізу (методи експертних оцінок, контент-аналіз тощо). Не знижуючи наукової цінності праць авторів і враховуючи переваги їх методик, варто також виділити окремі недоліки даних підходів: їх дискретність і некомплектність; відсутність у багатьох з них методологічних основних положень дослідження національної курортно-рекреаційної сфери; недостатня адаптація до вітчизняної специфіки; невідповідність вимогам реальності в частині вивчення чинників впливу на розвиток курортно-туристичної сфери.

У результаті проведеного нами детального аналізу теоретичних та практичних підходів до оцінки стану курортно-туристичної сфери з використанням методології стратегічного аналізу, враховуючи отриману з доступних наукових джерел інформацію, нами розроблений теоретико-методичний підхід до аналізу функціонування національної курортно-рекреаційної галузі. Запропонований нами підхід включає наступні елементи: відбір показників оцінки стану галузі; проведення порівняльного кластерного аналізу стану окремих складових функціонування галузі; систему чинників впливу на розвитку курортно-рекреаційної сфери.

Проведення дослідження та його структура залежать від поставлених цілей і завдань, меж досліджуваної галузі тому розроблення відповідно до даних складових аналізу показники є окремим предметом наукових досліджень і будуть розглянуті нами у перспективі. При цьому одною з переваг запропонованого підходу є його висока варіативність. Ця перевага дозволяє, зокрема, вибирати окремі показники для вирішення різних аналітичних завдань, отримуючи при цьому необхідні результати. Тому в процесі аналітичного дослідження з можливої системи показників були обрані два показники – частка ринку і частка інфраструктурного комплексу курортно-рекреаційної сфери в розрізі регіонів України. Частка ринку розраховувалась з рівнем доходу від наданих послуг курортно-рекреаційними спеціалізованими засобами розміщування окремого регіону в сукупному доході галузі по Україні за 2016 рік (рис. 1).

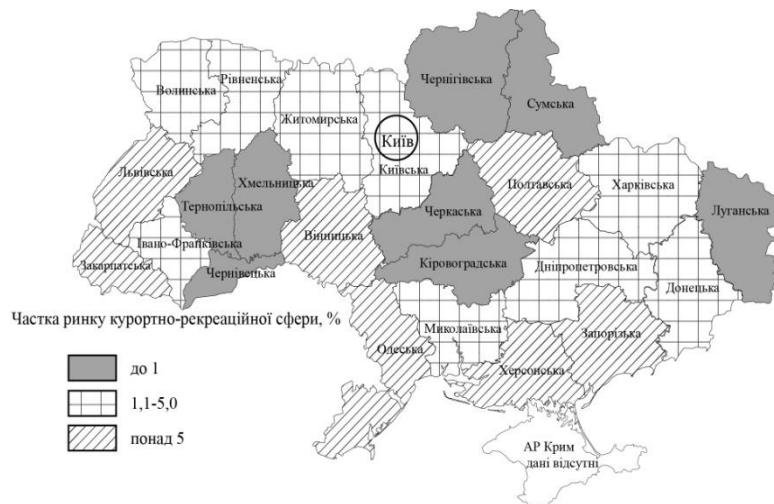

Рисунок 1 – Зонування регіонів України за часткою ринку курортно-рекреаційної сфери (2016 р.), % (сформовано автором за даними [10])

Розділ 1 Маркетинг інновацій

Частка в інфраструктурному комплексі курортно-рекреаційної сфери розраховувалась за показником кількості спеціалізованих засобів розміщування конкретного регіону в загальній сукупності таких засобів в Україні за 2016 рік, як головного компоненту інфраструктурного забезпечення курортно-рекреаційної галузі (рис. 2).

Рисунок 2 – Частка інфраструктурного комплексу курортно-рекреаційної сфери за регіонами України (2016), % (сформовано автором за даними [10])

Використовуючи матричний підхід (рис. 3), на основі таких ознак, як частка ринку і частка інфраструктурного комплексу курортно-рекреаційної сфери за регіонами України, можна виділити такі кластерні групи регіональних ринків курортно-рекреаційних послуг.

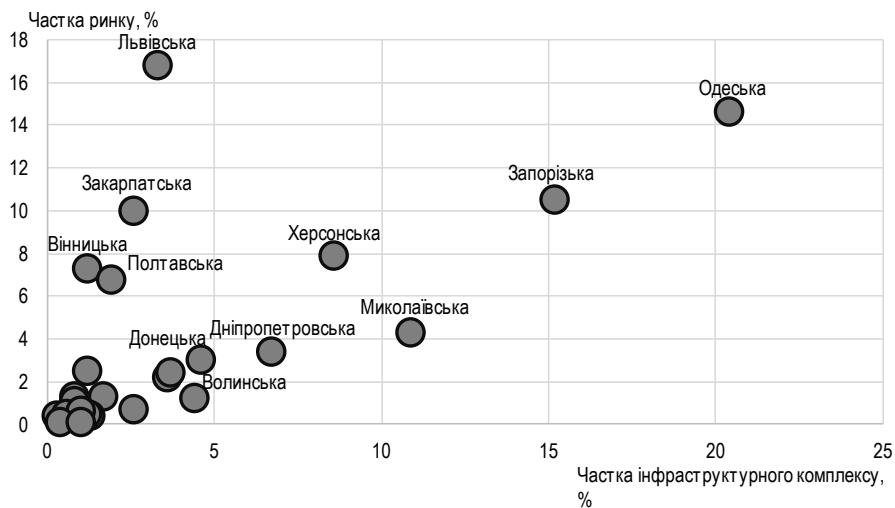

Рисунок 3 – Матриця «частка ринку – частка інфраструктурного комплексу» курортно-рекреаційної сфери в розрізі регіонів України (сформовано автором за даними [10])

Користуючись принципом варіативності запропонованого методу аналізу вітчизняної курортно-рекреаційної галузі, розширимо і поглибимо аналіз з метою групування регіонів по кластерним групам в залежності від ключових завдань аналізу (табл. 2). При цьому основними критеріями кластеризації були частка ринку та частка інфраструктурного комплексу» курортно-рекреаційної сфери в розрізі регіонів України. Так до регіонів з високою часткою ринку курортно-рекреаційної галузі віднесено ті, що мали значення цього показника вище середнього по Україні, відповідно з низькою – нижче. При цьому групу з розвинутою інфраструктурою склали регіони зі значенням цього показника вище середнього і відповідно з нижчим значенням – віднесені до низького рівня інфраструктурного забезпечення курортно-рекреаційної галузі.

Таблиця 2 – Групування регіонів України залежно від частки ринку та інфраструктурного забезпечення курортно-рекреаційної галузі (розраховано автором)

Номер групи	Регіони	Характеристика кластерної групи	Частка інфраструктурного комплексу, %	Частка ринку кластерної групи, %
I	Одеська, Запорізька, Херсонська	Висока частка ринку та розвинена інфраструктура	44,2	33,1
II	Львівська, Закарпатська, Вінницька, Полтавська	Висока частка ринку при середньому рівні інфраструктурного забезпечення	9,0	40,9
III	м. Київ, Харківська, Київська, Волинська, Донецька, Рівненська, Житомирська, Івано-Франківська	Середня частка ринку при середніх показниках інфраструктурного забезпечення	21,7	15,0
IV	Миколаївська, Дніпропетровська	Низька економічна активність на ринку при високих показниках інфраструктурного забезпечення	17,6	7,7
V	Луганська, Хмельницька, Сумська, Тернопільська, Кіровоградська, Чернігівська, Черкаська, Чернівецька	Низька економічна активність на ринку та низький рівень інфраструктурного забезпечення	7,5	3,3

Висока ефективність функціонування курортно-рекреаційної галузі характерна для I кластерної групи, де частка на ринку трьох регіонів, що увійшли до групи займає 33,1% національного ринку. Для цієї групи також характерний високий рівень інфраструктурного забезпечення, зокрема частка інфраструктурного комплексу національної курортно-рекреаційної галузі сягнула 44,2%. Основне завдання ринків даних регіонів є продовження інвестування в розвиток курортно-рекреаційної галузі для збереження ринкової частки.

Найбільший потенціал розвитку мають регіони, що увійшли до II кластерної групи (Львівська, Вінницька, Закарпатська, Полтавська). При частці інфраструктурного комплексу курортно-рекреаційної галузі в 9,0% частка ринку цієї групи займає 40,9%. Тому у найближчі роки, при належному підході до формування та розвитку інфраструктурного забезпечення, можна прогнозувати значне зростання курортно-рекреаційної галузі цих регіонів.

Середніми показниками частки ринку при середніх показниках інфраструктурного забезпечення курортно-рекреаційної індустрії, характеризуються регіони, що увійшли до III кластерної групи.

У IV групі, незважаючи на істотну частку інфраструктурного комплексу (17,6%), що припадає на 2 регіони, ефективність курортно-рекреаційної галузі, що виражається в частці ринку (7,7%) на багато нижча ніж в попередніх групах. Основний проблемою цих регіонів є вкрай низьке використання наявного потенціалу розвитку курортно-рекреаційної інфраструктури.

Найменш розвинений ринок курортно-рекреаційних послуг в регіонах V кластерної групи.

Ринок в цій групі характеризується низькою результативністю, низькою часткою ринку та низьким рівнем інфраструктурного забезпечення.

Поглиблюючи аналіз курортно-рекреаційної сфери в розрізі регіонів України, слід зазначити, що найбільш великими в цьому плані є ринки Львівської та Одеської області, що обумовлено низькою об'єктивних причин – культурно-історичних, політичних, природних, інфраструктурних, економічних, географічних. На частку цих двох ринків припадає більше 30% попиту на українському ринку курортно-рекреаційних послуг. Отже, спостерігається значна нерівномірність розподілу попиту на послуги курортно-рекреаційної галузі на національному ринку.

Для визначення перспективних напрямів розвитку курортно-рекреаційної галузі на національному ринку курортно-рекреаційних послуг вважаємо за доречне здійснити SWOT-аналіз стану та перспектив розвитку цього ринку (рис. 4).

<p style="text-align: center;">СИЛЬНІ СТОРОНИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • найширший на зовнішньому ринку спектр природних і кліматичних ресурсів; • значний досвід та вікові традиції курортно-рекреаційної галузі; • зростання доходів населення збільшує попит на курортно-рекреаційні послуги; • досить значний рівень внутрішнього попиту на послуги курортно-туристичних організацій; • широка наукова база із забезпечення курортно-рекреаційної діяльності; • підтримка держави в сфері забезпечення розвитку курортно-рекреаційної галузі. 	<p style="text-align: center;">СЛАБКІ СТОРОНИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • нестача висококваліфікованого медичного та обслуговуючого персоналу; • нерівномірність розвитку ринку; • недостатній рівень використання курортного потенціалу окремих регіонів, що зумовлене іміджевими, політичними, ментальними та іншими факторами; • недостатній рівень цінової конкурентоспроможності на зовнішньому ринку; • низький рівень сервісу; • недостатній комунікаційний супровід курортно-рекреаційної діяльності; • недостатній рівень заходів щодо стимулювання збуту курортно-рекреаційних послуг.
<p style="text-align: center;">МОЖЛИВОСТІ</p> <ul style="list-style-type: none"> • стимулювання інвестування у виробничу та соціальну інфраструктуру, а також інфраструктуру гостинності; • підвищення рівня кваліфікації медичного та обслуговуючого персоналу шляхом організації стажування на зарубіжних ринках; • підвищення інформаційного забезпечення населення (рекламні кампанії, зв'язки з громадськістю) і як наслідок, попиту на курортно-рекреаційні послуги. 	<p style="text-align: center;">ЗАГРОЗИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • збільшення відтоку внутрішніх споживачів на закордонні курорти; • підвищення собівартості курортно-рекреаційних послуг; • орієнтація тієї частини населення, яка створює платоспроможний попит на закордонні курорти; • геополітична ситуація в країні та світі.

Рисунок 4 – Оцінювання перспектив розвитку курортно-рекреаційної галузі в Україні за допомогою SWOT-аналізу (сформовано автором на основі: [7; 12-14])

Особливість сучасного вітчизняного ринку курортно-рекреаційних послуг залежить не лише від специфіки ринкових та ємнісних показників, а й від специфічних факторів, які впливають на вибір споживачів цих послуг.

Історично на території нашої країни курортно-рекреаційна галузь асоціюється з соціальною функцією держави, що разом з відносно низьким рівнем доходів населення, для українського туриста особливе значення мають економічні чинники вибору курортно-рекреаційних послуг (табл. 3). Разом з економічними чинниками (рівень доходів, вартість послуг, структура сімейного бюджету) вирішальну роль можуть грати соціальні (чисельність населення, ментальність, культура відпочинку), функціональні (захворюваність, потреба в послугах) та інфраструктурні (засоби розміщення, обслуговуючі об'єкти, клімат, рекреаційні ресурси).

Для проведення аналізу залежності вітчизняної курортно-рекреаційної галузі від різноманітних

чинників нами була відібрана сукупність факторних значень, що потенційно робить вплив на стан і розвиток даного ринку. Серед основних показників оцінки чинників, які на нашу думку, найбільш впливають на курортно-рекреаційну галузь, були розглянуті такі: загальна вартість перебування всіх розміщених осіб протягом року; кількість розміщених відпочиваючих; кількість курортно-рекреаційних спеціалізованих засобів розміщування, що ілюструє інфраструктурне забезпечення галузі; захворюваність населення; чисельність економічно активного населення; середньомісячна заробітна плата; валовий регіональний продукт. В якості результуючого показника, що найбільш характеризує ефективність функціонування галузі, було обрано дохід від наданих послуг курортно-рекреаційними спеціалізованими засобами розміщування.

Таблиця 3 – Основні чинники розвитку курортно-рекреаційної галузі за регіонами України, 2016 р. (розраховано автором за даними [10])

Регіон	Кількість засобів розміщення, од	Кількість розміщених, осіб	Загальна вартість перебування всіх розміщених осіб у спеціалізованих засобах розміщення, тис. грн	Економічно активне населення, тис. осіб	Середньомісячна заробітна плата, грн	Чисельність населення, тис. осіб	Захворюваність населення, тис. осіб	Валовий регіональний продукт, млн грн
Україна	1722	1507684	4667828	17955,1	5183	42672,5	27361	2034438
Вінницька	20	50783	341170	729,8	4189	1596,3	1098	62805
Волинська	76	28434	58537	431,8	4047	1041,8	734	34540
Дніпропетровська	116	208292	275658	1547,1	5075	3242,6	2900	214130
Донецька	80	50396	168929	871,3	5989	4254,6	1056	117082
Житомирська	13	13839	69299	571,3	4000	1244,0	818	40154
Закарпатська	45	64900	317894	561,8	4298	1259,0	767	27823
Запорізька	262	207420	434932	816,3	5080	1746,6	1087	87369
Івано-Франківська	30	36394	124091	610,4	4202	1381,1	1192	46404
Київська	62	45047	184478	789,8	5229	1733,3	1292	105903
Кіровоградська	22	12055	33073	428,8	3974	969,5	630	41792
Луганська	6	6052	23388	355,5	4637	2200,3	343	29907
Львівська	56	111395	600306	1134,9	4559	2534,1	2005	94027
Миколаївська	187	119797	165050	551,4	4887	1154,2	774	50123
Одеська	351	236337	733510	1073,1	4809	2388,4	1632	105946
Полтавська	33	61390	280393	653,0	4621	1432,9	834	96155
Рівненська	13	14505	50459	530,5	4364	1162,3	881	34723
Сумська	20	11977	34476	527,3	4131	1108,9	604	40362
Тернопільська	11	8494	39963	460,4	3695	1062,4	725	25883
Харківська	64	37673	147829	1321,2	4448	2709,9	1861	129462
Херсонська	148	106283	251990	496,9	4046	1059,0	577	32312
Хмельницька	17	13509	63759	563,1	4043	1289,8	843	41622
Черкаська	44	20659	58513	577,3	4148	1237,1	842	52673
Чернівецька	7	3027	19036	411,8	3828	909,0	583	18562
Чернігівська	18	6489	23271	478,7	4002	1039,2	749	38075
м. Київ	21	32537	167825	1461,6	8648	2916,2	2534	466606

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу нами було встановлено залежність між показниками, що характеризують чинники розвитку курортно-рекреаційної галузі та обсягами доходу від наданих послуг курортно-рекреаційними спеціалізованими засобами розміщування в регіонах України (дані за 2016 р.), що описується лінійним рівнянням:

$$y = ax + b \quad (1)$$

де y – дохід від наданих послуг курортно-рекреаційними спеціалізованими засобами розміщування, тис. грн; x – показники чинників розвитку курортно-рекреаційної галузі; a , b – постійні коефіцієнти, величини яких наведено в табл. 4.

Таблиця 4 – Значення коефіцієнтів регресії впливу чинників на дохід від наданих послуг курортно-рекреаційними спеціалізованими засобами розміщування (авторські розрахунки)

Показник	Значення коефіцієнтів для лінійного рівняння		Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації
	a	b		
Кількість курортно-рекреаційних спеціалізованих засобів розміщування	1148,2	56605	0,62	0,38
Кількість розміщених	1,7069	32756	0,73	0,53
Загальна вартість перебування всіх розміщених осіб протягом року	0,8231	-17999	0,96	0,92
Чисельність економічно активного населення	175,22	9851,3	0,37	0,14
Середньомісячна заробітна плата	16,659	59094	0,1	0,01
Чисельність населення	46,798	55812	0,25	0,06
Захворюваність населення	79,293	48911	0,32	0,10
Валовий регіональний продукт	0,1497	123511	0,1	0,01

Отже, найтісніший зв'язок з-поміж аналізованих чинників спостерігається між доходом від наданих послуг курортно-рекреаційними спеціалізованими засобами розміщування та вартістю перебування розміщених. Згідно із даними лінійної регресії, коефіцієнт кореляції Пірсона (0,96) демонструє сильний зв'язок і пряму залежність між ними. Коефіцієнт детермінації (0,93) свідчить, що 93% випадків усіх змін доходу обумовлено саме зміною обсягів вартістю послуг.

Для детальнішого аналізу впливу наведених чинників (за винятком менш впливових) на розвиток курортно-рекреаційної галузі було побудовано лінійну множинну регресійну модель. Результати засвідчили існування дуже тісного зв'язку між факторними та результативною ознаками (коефіцієнт множинної кореляції $R = 0,98$). Одержане рівняння регресії має вигляд:

$$Y = 21789,1664 - 0,9041X_1 + 1,4001 X_2 - 987,9129 X_3 + 1615,5283 X_4 + 1859,1863 X_5, \quad (2)$$

де Y – дохід від наданих послуг курортно-рекреаційними спеціалізованими засобами розміщування; X_1 – загальна вартість перебування всіх розміщених осіб протягом року; X_2 – кількість розміщених; X_3 – кількість курортно-рекреаційних спеціалізованих засобів розміщування; X_4 – чисельність економічно активного населення; X_5 – захворюваність населення.

Величина коефіцієнта детермінації ($R^2 = 0,96$) свідчить, що 96,0% варіації залежної змінної зумовлено введеними в кореляційну модель чинниками, а решту – іншими неврахованими факторами. Перевірка цієї гіпотези здійснювалась за допомогою F-статистики розподілу Фішера. Оскільки фактичне значення $F > F_{кр}$, то коефіцієнт детермінації статистично значимий і рівняння регресії статистично надійно. Визначення впливу вказаних чинників на ефективність функціонування та розвитку туристично-рекреаційної галузі дає можливість відповідно реагувати системі управління [13]. Так, використовуючи рівняння залежності результативного і факторних показників, можна цілеспрямовано прогнозувати розвиток національної курортно-рекреаційної галузі в ході стратегічного управління функціонуванням даної сфери.

В умовах, що склалися, коли, з одного боку, є передумови для зростання внутрішнього ринку курортно-туристичних послуг, а з іншого – відбувається погіршення економічної ситуації та

зниження рівня життя населення, варто очікувати посилення впливу першого фактора, що зумовлено визначеним на національному рівні перспективним напрямком розвитку туризму та усієї рекреаційної галузі. У найближчий період та в довгостроковій перспективі варто очікувати розвиток курортно-рекреаційної галузі із середньорічною динамікою у 2–3%.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином аналіз функціонування курортно-рекреаційної галузі засвідчив нерівномірність розподілу попиту на курортно-туристичні послуги на національному ринку. Значення туристично-рекреаційного комплексу не викликає жодних сумнівів. Україна має всі передумови для успішного розвитку цієї галузі: багатолітні звичаї та традиції, масштаб інфраструктури, унікальні природно-кліматичні умови – потрібно лише створити умови для розвитку нормативно-правового забезпечення, сприяння створенню довгострокових програм розвитку та спрощення процесів залучення інвестиції для розширення можливостей галузі.

З урахуванням проведеного аналізу та отриманих даних щодо впливу соціально-економічних чинників розвитку курортно-рекреаційної галузі на її ефективність, визначено, що планування господарської діяльності та розробка напрямів сталого розвитку рекреаційних територій повинні базуватися на пріоритетних стратегічних завданнях з урахуванням природно-ресурсного потенціалу та інфраструктурного забезпечення. Встановлено, що вітчизняна курортно-туристична сфера характеризується високим рівнем нерівномірності розподілу споживання туристично-рекреаційних послуг. Всього на два регіони України (Львівська та Одеська області) припадає близько 22,5% організацій курортно-туристичної галузі, які забезпечують близько 31,7% потреб в курортно-туристичних послугах на внутрішньому ринку.

Одним з перспективних напрямів розвитку курортно-рекреаційної галузі є перерозподіл потоків туристів та відпочиваючих на внутрішньому ринку, що підвищить ефективність усієї галузі. Отже, можна окреслити основні напрями вирішення сучасних проблем розвитку курортно-рекреаційної галузі: удосконалення методологічних і практичних інструментів управління регіональними курортно-рекреаційними системами шляхом забезпечення роботи механізмів сталого розвитку регіональних систем з метою залучення в господарський оборот нереалізованого потенціалу вітчизняних організацій; розвиток інституційних і правових умов функціонування регіональних курортно-рекреаційних систем; формування стратегій сталого розвитку регіональних курортно-рекреаційних систем різного рівня ієрархії та організацій.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні підходів до економетричного моделювання розвитку курортно-рекреаційної галузі з урахуванням визначених соціально-економічних чинників впливу.

1. Браймер Р. Введение в гостиничный и ресторанный менеджмент / Р. Браймер. – М., 1994. – 345 с.
2. Буркинський Б.В. Інституціональні засади вдосконалення відносин власності на рекреаційно-туристичні ресурси в Україні / Б.В. Буркинський, А.І. Мартієнко, Н.І. Хумарова // Економіка України. – 2017. – № 2. – С. 61–73.
3. В'юн В.Г. Теоретичні аспекти управління розвитком та формуванням рекреаційних територій / В.Г. В'юн, О.М. Гайдаєнко // Економічний вісник національного гірничого університету. – 2007. – № 2. – С. 91–97.
4. Галушкіна Т.П. Механізм реформування територіальної екологічної політики (на прикладі курортно-оздоровчих територій) / Т.П. Галушкіна, Л.І. Новосельська, О.О. Сударкіна // Економіческие инновации. – 2005. – Вип. 22. – С. 196–203.
5. Горлачук В.В. Управління земельними ресурсами : навч. посіб. / В.В. Горлачук, В.Г. В'юн, А.Я. Сохнич [за заг. ред. В.Г. В'юна]. – Миколаїв : МФ НАУКМА, 2002. – 316 с.
6. Грановська Л.М. Еколого-економічні проблеми рекреаційної зони Півдня України та шляхи їх вирішення / Л.М. Грановська // Науковий вісник. – 2005. – Вип. 15.7. – С. 288–295.
7. Захарченко П.В. Модель інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку курортно-рекреаційного комплексу / П.В. Захарченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 7. – С. 4–6.
8. Ільїна М.В. Інтегральне оцінювання туристично-рекреаційної сфери територій різних типів [Електронний ресурс] / М.В. Ільїна // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_31.
9. Оборин М.С. Курортно-рекреационная система региона: социально-экономические аспекты функционирования: монография / М.С. Оборин, Е.Р. Мингазинова, Н.В. Фролова и др. – Пермь : ОТ и ДО, 2014. – 214 с.

Розділ 1 Маркетинг інновацій

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Харічков С.К. Стратегічні орієнтири розвитку рекреаційно-туристичної сфери в Українському Причорномор'ї / С.К. Харічков, О.А. Воробіова, І.М. Дишловий // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – С. 23-30.
12. Черчик Л. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка: [монографія] / Л. Черчик, Н. Коленда. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 224 с.
13. Шкуратов О.І. Організаційно-економічні основи екологічної безпеки в аграрному секторі України: теорія, методологія, практика: [монографія] / О.І. Шкуратов. – Київ : ДКС-Центр, 2016. – 356 с.
14. Buckley R. Tourism and Environment. *Annual Review of Environment and Resources* / R. Buckley. – 2011. – Vol.36. – P. 397–416.
15. Cooper C.P. *Tourism: Principles and Practice* / C.P. Cooper, J. Fletcher, D. Gilbert, S. Wanhill. – London : Pitman, 1993.
16. Foster D. *Travel and Tourism Management* / D. Foster. – London : Macmillan, 1985.
17. Lundberg D.E. *The Tourism Business* / D.E. Lundberg. – New York : Van Nostrand Reinhold, 1989.
18. Kotler P.T. *Marketing for Hospitality and Tourism (7th Edition)* / Philip T. Kotler, John T. Bowen, James Makens, Seyhmus Baloglu. – Boston : Pearson, 2017. – 658 p.
19. Williams P.W. Frameworks for assessing tourism's environmental impacts / Peter W. Williams // *Travel, Tourism and Hospitality Research (second edition)*. – New York : John Wiley and Sons Inc., 1994. – P. 425–436.
1. Braymer, R. (1994). *Vvedenie v gostinichnyiy i restorannyiy menedzhment [Introduction to hotel and restaurant management]*. Moscow [in Russian].
2. Burkynskyi, B.V., Martienko, A.I., & Khumarova, N.I. (2017). Instytutsionalni zasady vdoskonalennia vidnosyn vlasnosti na rekreatsino-turystychni resursy v Ukraini [Institutional framework for improvement of ownership relations with recreational and tourist resources in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2, 61–73 [in Ukrainian].
3. Viun, V.H., & Haidaienko, O.M. (2007). Teoretychni aspekty upravlinnia rozvykom ta formuvanniam rekreatsinykh terytorii [Theoretical aspects of management of development and formation of recreational territories]. *Ekonomichnyi visnyk natsionalnoho hirnychnoho universytetu – Economic Bulletin of the National Mining University* 2, 91–97 [in Ukrainian].
4. Halushkina, T.P., Novoselska, L.I., & Sudarkina, O.O. (2005). Mekhanizm reformuvannia terytorialnoi ekolohichnoi polityky (na prykladi kurortno-ozdorovchykh terytorii) [Mechanism of Territorial Environmental Policy Reform (on the example of health resort territories)]. *Ekonomicheskie innovatsii – Economic innovation*, 22, 196-203 [in Ukrainian].
5. Horlachuk, V.V., Viun, V.H., & Sokhnych, A.Ia. (2002). *Upravlinnia zemelnymy resursamy [Land Management]*. Viun V.H. (Ed.). Mykolaiv: MF NaUKMA [in Ukrainian].
6. Hranovska, L.M. (2005). Ekoloho-ekonomichni problemy rekreatsinoi zony Pivdnia Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia [Ecological-economic challenges of the recreational zone of the South of Ukraine and ways of their solution]. *Naukovyi visnyk – Scientific Journal*, 15.7, 288–295.
7. Zakharchenko, P.V. (2013). Model investytsiinoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvyku kurortno-rekreatsinoho kompleksu [Model of investment support for innovative development of resort and recreation complex]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 7, 4–6 [in Ukrainian].
8. Ilna, M.V. (2013). Integralne otsiniuvannia turystychno-rekreatsinoi sfery terytorii riznykh typiv [Integral evaluation of the tourist and recreational industry of different types of territories]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii – Economy. Management. Innovations*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_31 [in Ukrainian].
9. Oborin, M.S., Mingazinova, E.R., Frolova, N.V., & et al. (2014). *Kurortno-rekreatsionnaya sistema regiona: sotsialno-ekonomicheskie aspekty funktsionirovaniya [Resort-recreational system of the region: socio-economic aspects of functioning]*. Perm: OT i DO [in Russian].
10. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. [ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua/). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
11. Kharichkov, S.K., Vorobiova, O.A., & Dyshlovyi, I.M. (2009). Stratehichni oriyentiry rozvyku rekreatsino-turystychnoi sfery v Ukrainському Prychornomorі [Strategic guidelines for the development of the recreational and tourist area in the Ukrainian Black Sea coast]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, 1, 23-30 [in Ukrainian].
12. Cherchuk, L., & Kolenda, N. (2008). *Stratehichnyi potentsial rekreatsinoi systemy rehionu: teoriia, metodolohiia, otsinka [Strategic potential of the recreational system of the region: theory, methodology, estimation]*. Lutsk : LNTU [in Ukrainian].
13. Shkuratov, O.I. (2016). *Orhanizatsiino-ekonomichni osnovy ekolohichnoi bezpeky v ahrarnomu sektori Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka [Organizational and economic bases of ecological safety in the agrarian sector of Ukraine: theory, methodology, practice]*. Kyiv : DKS-Tsentr [in Ukrainian].
14. Buckley, R. (2011). *Tourism and Environment. Annual Review of Environment and Resources*, 36, 397–416.
15. Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., & Wanhill, S. (1993). *Tourism: Principles and Practice*. London: Pitman.
16. Foster, D. (1985). *Travel and Tourism Management*. London: Macmillan.
17. Lundberg, D.E. *The Tourism Business*. (1989). New York: Van Nostrand Reinhold.
18. Kotler, P.T., Bowen, J.T., Makens, J., & Baloglu, S. (2017). *Marketing for Hospitality and Tourism (7th Edition)*. Boston: Pearson.
19. Williams, P.W. (1994). Frameworks for assessing tourism's environmental impacts. J.R.B. Ritchie and C.R. Goeldner (eds). *Travel, Tourism and Hospitality Research (second edition)*. New York : John Wiley and Sons Inc.

Н.М. Ступень, канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры кадастра территорий, Национальный университет «Львовская политехника» (г. Львов, Украина)

Анализ функционирования и перспективы развития курортно-рекреационного отрасли

В статье изложен теоретико-методический подход к стратегическому анализу проблем функционирования и развития курортно-рекреационной отрасли. На основе проведенного анализа курортно-рекреационной отрасли отечественной экономики выявлено неравномерность распределения спроса на курортно-туристические услуги на национальном рынке. Необходимо создать условия для развития нормативно-правового обеспечения, содействия созданию долгосрочных программ развития и упрощения процессов привлечения инвестиций для расширения возможностей отрасли. Кроме этого, перспективными направлениями развития отрасли является совершенствование методологических и практических инструментов управления региональными курортно-рекреационными системами, развитие институциональных и правовых условий функционирования региональных курортно-рекреационных систем, формирования стратегий устойчивого развития курортно-рекреационной отрасли.

Ключевые слова: развитие, курортно-рекреационная сфера, рекреация, экономические отношения, рекреационные территории.

N.M. Stupen, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Cadastre of Territory, National University "Lviv Polytechnic" (Lviv, Ukraine)

Analysis of functioning of the resort and recreational industry and prospects of its development

Introduction. The modern period of the domestic economy stagnation convincingly suggests that solving challenges of socio-economic development, including separate segments of the services industry, has become strategic. At the same time, the need for reorganization of economic relations in the service sector has come to an end in order to bring them in line with the general directions of economic reform. In the current economic conditions the need to conduct a detailed scientific analysis of strategic sectors of the national economy to improve the functioning and development of these sectors increases. Particular importance in this case has resort and recreational industry of national economy, which provides the public health functions: recreation, prevention, treatment, recovery and rehabilitation of the population.

Purpose. To create an effective strategy for the resort and recreation industry development by using analysis resort and recreation industry functions efficiency and identifying perspective directions for resort and recreation industry development and the economy development as a whole.

The results of the analysis. As a result of our detailed analysis of theoretical and practical approaches to the assessment of the state of the resort and tourist area using the methodology of strategic analysis, taking into account the information obtained from available scientific sources, we have developed a theoretical and methodological approach to the analysis of the functioning of the national resort and recreation industry. Our proposed approach includes the following elements: selection of indicators for assessing the state of the industry; carrying out comparative cluster analysis of the state of separate components of the industry functioning; system of factors influencing the development of the resort and recreation industry. One of the advantages of the proposed approach is its high variation. This advantage allows, in particular, to select individual indicators for solving various analytical tasks, while obtaining the necessary results. Therefore two indicators were selected during the analytical research of indicators system – the market share and the share of infrastructural complex of resort and recreational areas in the regions of Ukraine. This approach has allowed to group regions of Ukraine into five clusters depending on the efficiency of the resort and recreation industry in the region. SWOT-analysis of the market prospects for resort and recreational services defined perspective directions of resort and recreation industry development in Ukrainian economy.

Also, with the help of correlation-regression analysis, we determined the dependence between the indicators characterizing the factors of the development of the resort and recreational industry and the volume of income from the services provided by resort-recreational specialized placement facilities in the regions of Ukraine. Therefore, the closest connection among the factors studied is observed between the income from the services provided by the resort and recreational specialist means of placement and the cost of staying hosted. According to the linear regression data, the Pearson correlation coefficient (0.96) shows a strong correlation and a direct connection between them. The determination coefficient (0.93) indicates that 93% of all changes in income are due to changes in the value of services.

Conclusions and directions of further researches. The analysis of the resort and recreation industry functioning shows uneven distribution of demand for resort and recreation services in the national market. It was found out that the domestic tourist resort industry is characterized by a high level of uneven distribution of consumption of tourist and recreational services. About 22.5% of the organizations of the resort and tourist industry, which provide about 31.7% of the needs for resort tourism services in the domestic market, account for only two regions of Ukraine (Lviv and Odesa regions). One of the promising areas of development of the resort and recreation industry is the redistribution of flows of tourists and vacationers in the domestic market, which will increase the efficiency of the entire industry. There are few perspective directions of modern challenges solving in resort and recreation industry. For example, improvement of methodological and practical tools of regional resort and recreation system management by providing the mechanisms for sustainable development of regional systems, development of institutional and legal conditions for the functioning of the regional resort and recreation systems, the formation of regional sustainable development strategies resort and recreation systems of different levels of hierarchy and organization.

Keywords: development, resort and recreation industry, recreation, economic relations, recreational areas.

Отримано 05.06.2017 р.